

חובת גניזת דפים שמודפס עליהם לוגו עם פסוק

תשובות מחבר הספר 'ארחותיך למדני' לחברי בית המדרש להלכה

א

א) כתב כת"ר, "ישנם מקומות עבודה כגון: צבא, חברות מסחר וכד' או תנועות נוער של ילדים, אשר כדי 'לשווק' את עצמם בשביל אחרים, ובעיקר אולי בשביל עצמם כדי לעודד את רוחם בינם לבין עצמם שיעשו חיל בעבודתם ובמעשיהם, מקשטים את הדפים שהם מוציאים ב'סמל' שלהם, ולפעמים תחת הסמל כותבים לשון איזו פסוק או חצי פסוק, כדי לתת איזו שהיא משמעות, או כדי שיהיה איזה פתגם שיחבר את כולם ביחד וכד'. (דוגמאות: סמל של יחידה בצה"ל שמתחתיו כתבו 'ארדוף אויבי ואשיגם'. או חולצה של יחידה בצה"ל שכתבו שם 'אחוזי חרב מלומדי מלחמה'. וכדומה דברים כאלה לסוגיהם.) דפים אלו יכולים להיות הוראות כיצד לאכול בחדר אוכל או כללים כיצד להתנהג בספרייה של ספרי חול, וכדו' ולא דוקא דברי תורה. אלא שזהו ה'לוגו' המודפס על כל המסמכים שהם מוציאים. והשאלה באה - האם דף כזה שמודפס עליו 'לוגו' טעון גניזה אף אם אין בשאר תוכן הדף דברי תורה".

ושוב הביא כת"ר סברה למה שאין להקפיד על גניזה, דהיינו מ"ש בשו"ת שבט הלוי (חלק ז סימן קסז) וז"ל "...בעניותי דברי השו"ע יו"ד סי' רפ"ד דבאיגרת שלומים מותר הלכה הם כיון דכ"ה דעת התוס' והרא"ש והטור שו"ע ורמ"א וכ"פ הלבוש, וכמה פוסקים אחרים וקושית הש"ך י"ל כמש"כ בס' עה"ש שם והטעם דלא נתכוין כלל לפסוק רק לצחות הלשון [ואפילו א"ת להחמיר] מכ"מ קדושה בודאי לית לי' כיון דכותב רק לצחות ורוצה להשתמש בלשון הפסוק, ולעיל שם סי' רפ"ג ס"ד אוסר לרקום פסוקים בטלית דיבא לידי בזיון, וכאן לא חששו לידי בזיון זה באיגרת שלומים בעלמא דגם כן דרכו לזרוק באשפה, אלא דההיתר פשוט דלא כתב פסוקים אלא צחות הלשון - ולמעשה לא שמענו ולא ראינו מי שיגנוז איגרת שלומים בשביל שכ' בה תיבות אפי' הרבה מפסוקים דרך צחות הלשון...".

ועל זה כתב כת"ר, "ועפ"י דחשבתי שגם בשאלה שלנו, העיקר ב'לוגו' הוא שמחפשים איזה פתגם וכד', ורק רוצים שיהיה מלשון התורה. כמו שבברכות משתמש דוקא בלשון הפס' לברכה ואעפ"כ לא הצריך בשבט הלוי גניזה בזה, כי הוא לצחות בעלמא... אמנם מה שיש להבין, מה החילוק בין זה לבין הזמנות שעליהם הזהירו לא לכתוב, והא גם שם הוא לכא' לצחות בעלמא? ואולי מפני ששם כותבים פסוק שלם וזה יותר בעיה. או שמא משום ששם

כותבים בדרך כלל פסוקים הקשורים לחתונה כגון – קול ששון וכו'. וא"כ מכיון שהפסוקים מדברים ממש על הענין של ההזמנה, נחשב כדברי תורה. ועדיין צריך לי ביאור. "ע"כ דברי כת"ר.

ולענ"ד נראה שחילוק השבט הלוי הוא דחוק, שהרי ההיתר של "צחות הלשון", הוא רק לגבי אם בעינן שרטוט או לא. ולכן כתבו התוספות בגיטין ו: ד"ה א"ר יצחק, "ואומר ר"ת וכן פי' ריב"א בשם רבינו אליהו, דדוקא שמתכוין לכתוב הפסוק לדרשה כי הכא, אבל כשאדם שולח איגרת לחבירו מותר שיכתוב לשון המקרא כדי לכתוב לשון צח בלא שירטוט." (וכן הוא בתוס' מנחות לב: ד"ה הא, ע"ש. ובעוד מקומות). נראה מזה שלא דוקא "לשון צח", אלא כל שהוא אינו כותב את הפסוק כדי ללמוד ולדרוש ממנו א"צ שרטוט. וכן נראה מהראיה, שכתבו התוספות במנחות לב: ד"ה הא, "שנוהגין לכתוב באגרות שלומים ארבע וחמש תיבות מן הפסוק בלא שרטוט משום דלא אסרו אלא דוקא שכותב הפסוק לדרשא, כי ההוא עובדא דרבי אביתר דגיטין." וזה כמ"ש בגיטין שם לגבי ר' אביתר, "איהו דשלח ליה לרב יהודה בני אדם העולין משם לכאן הן קיימו בעצמן ויתנו (את) הילד בזונה והילדה מכרו ביין וישתו." הרי יש כאן דרשה מהפסוק, ולכן כל שאינו לדרשה א"צ שרטוט, בין אם כוונת כתיבת הפסוק ללשון צח או לא.

וי"ל שהטעם לחילוק זה של ר"ת, הוא לפי מה שפירש הנ"י במגילה ו: טעם השרטוט לר"ת, "פי' ר"ת בין כל שיטה ושיטה, אבל שאר ספרים כגון תורה נביאים כתובים לא צריך כל שיטה ושיטה, אלא אחת למעלה ובצדדין אחת מכאן ואחת מכאן, דבהכי איכא נוי דאפשר ליישר הכתב". הרי לפי דעת ר"ת טעם השרטוט הוא מפני נוי. ולכן י"ל שהוא סבר שכל כוונת התורה היא כדי ללמוד ממנו, דהיינו "לדרשה" וכמ"ש "וקרא בו כל ימי חייו למען ילמד..." (עיי' בטור לקמן), אז בזה יש להקפיד על נוי, אבל כשאין כוונתו ללמוד מהפסוק, והפסוק הוא עצמו רק "לנוי" בעלמא, דהיינו "לשון צח", אז בכה"ג אין צריך שרטוט, שאין זה כוונת התורה.

אולם קדושת הכתיבה אינה תלויה על "צחות הלשון" כלל, שהרי עדיין האיש כיון לכתוב פסוק מן התורה, ואסור למחוקו. והלא בזמנינו אין אנו לומדים מספר תורה כלל שהוא רק לקריאה בעלמא בבית הכנסת, וזה כמ"ש הטור בי"ד ס"ער. בשם הרא"ש "לדורות הראשונים שהיו כותבין ס"ת ולומדים בה, אבל האינדא שכותבין ס"ת ומניחים אותו בבית הכנסת לקרות בהם ברבים." ע"ש. אלא אנו לומדים ודורשים רק מחומשים עם הפירושים. ואם אפשר לומר שמותר למחוק ס"ת כיון שהלשון בספר תורה בזמנינו אינה לדרשה? אלא

ודאי שזה אינו, שאין קדושת הכתיבה תלויה על אם הכתיבה לדרשה או לא. ולכן נראה שאין לסמוך על היתר השבט הלוי הנ"ל.

וכתוב בשבת קטו: "ת"ר הברכות והקמיעין אע"פ שיש בהן אותיות של שם ומעניינות הרבה שבתורה אין מצילין אותן מפני הדליקה אלא נשרפים במקומן, [הן ואזכרותיהן] מכאן אמרו כותבי ברכות כשורפי תורה." ופירש"י שם, "ומעניינות הרבה. מפרשיות שהיו כותבין בקמיעין פסוקים ללחש כגון כל המחלה וכגון לא תירא מפחד לילה." הרי אלו אינם כדי לדרוש מהם, ועדיין מי ששורף אותם נחשב כמי ששורף את התורה.

וכן נראה ממ"ש רבינו ירוחם נ"ב. ב. ח"ב. "מעשה במי שרקם בטליתו פרשת ויאמר וכתב השם ג' יודין, והוכיחו גדול העיר ולא קבל ממנו, כתב הרמב"ם על זה, וז"ל בתושבה, מעשה זה חטא הוא ואינו נכון כלל, ואסור משני טעמים, האחד שאין לכתוב מן התורה פסוקים פסוקים אבל יכתוב ג' תיבות לא יותר... וטעם השני לאסור מעשה זה, והוא נכון וחזק מן הראשון, לפי שהעושה כן מבוא פסוקי תורה לידי זלזול, כי הציצית תשמיש מצוה ואין בו קדושת גוף, ולכן יכול לבוא בטלית מצוייצת לבית הכסא ולבית טבילה ולהשתמש בו ולכסות בו את הערוה, ואיך יביא כתבי התורה שנאמרו ונכתבו מפי הגבורה במקום הטנופות וזלזול, וזה בזוי תורה בלי ספק." ע"ש. וכן פסק מרן ב"ד ס"רפג. ד. ע"ש.

הרי אף כאן מי שרוקם פר' ויאמר בטלית, הוא עושה כן לא לדרשה אלא לנוי בעלמא "בלשון צח", ועדיין כתב הרמב"ם שאין לזלזל בפסוקי תורה. ומ"ש השבט הלוי לחלק ביניהם אינו מובן, שמה לי פסוק מרוקם בטלית, ומה לי פסוק באיגרת שלום, שניהם אינם ללמוד מהם, אלא הם רק לנוי בעלמא.

(ב) ולכן נראה ש"ל טעם אחר שאין ה'לוגו' צריך גניזה. והוא כמ"ש כת"ר, "מה עוד שהמדפיס כאשר לוחץ על הוראת ההדפסה במחשב, כלל אינו כותב את ה'לוגו' ברגע זו, אלא הדבר כתוב על הדף תמיד באופן קבוע."

וי"ל שהספרים בזמנינו הם נעשים ע"י דפוס חשמלי, ולכן כשאישי ישראל דופק על הכפתור להתחיל ההדפסה ע"י החשמל, י"ל שמה שנעשה מיד ע"י החשמל נחשב כוחו והוא כח ראשון, אלא מה שנעשה אחר כך ע"י החשמל אינו נחשב ככחו ואינו מתיחס אצלו, וזה כמו שנראה מסנהדרין עז: לגבי אשקיל עליה בידקא דמיא, וכן הוא בחולין טז. לגבי שחיטה. ועיין באחיעזר ח"ג ס"ס. ועוד אחרונים. ולכן אם הוא מדפיס מאה הזמניות וכדומה, מצינו ש-99% מהם אינם באים מכוחו, ואין זה מעשיו כלל. ואף אם הוא מתכוין לקדש את השם אין זה מועיל כיון שאין כאן מעשיו. ומצינו שכל ההדפסה נחשבת כמעשה קוף בעלמא.

ובשלמא לפני חמש מאות שנה ההדפסה נעשית ע"י אדם שהם דוחקים בידיהם הדפוס על הנייר, אבל בזה"ז שהיא נעשית ע"י חשמל והאיש שלוחץ על הכפתור חשמלי בתחילה

הוא הולך לדרכו, יש סברה לומר שההדפסה שנעשית ע"י החשמל היא רק מעשה קוף בעלמא. וזה דומה למ"ש הנודע ביהודה מה"ת ס"קפ. וז"ל "ואני אומר שיפה כיון הט"ז, שזה ברור שאף אם המושל שתיקן מטבע זו היה לכו לשמים, ואף אם גם האמין שחקק צורת המטבע על החותם היה כוונתו לשמים, מ"מ זה המכה בקורנס שהחותם יוטבע על המטבע זה עושה מעשה קוף בעלמא, ואין לו שום כוונה, ועיקר האותיות שנטבעים על הכסף הוא ע"י זה". ולכן י"ל שאין לחוש למחיקת השם בזה, ואין צורך לגניזה. וכבר כתבתי בענין זה באורחותיך למדני ח"ג ס"צב. לגבי המחלוקת העין יצחק א"ח ס"ה. והציץ אליעזר ח"ג ס"א. ע"ש. וכן י"ל לגבי "לוגו" וכדומה בנד"ד.

ועיין עוד בזה, לגבי השלכת הזמניות לחתונה באשפה, ברב פעלים ח"ד י"ד ס"לב. וביביע אומר ח"ט י"ד ס"כד. ע"ש.

ואסיים בכבוד רב

מחבר הספר אורחותיך למדני

ב

א) בתחילה י"ל דא"נ שסברת התשב"ץ בח"א ס"ב. הוא שכל פסוק (שאינן בו אזכרה) שאינו כתוב ללמוד ממנו א"צ גניזה. אלא בד"ה דע, הוא כתב שהרמב"ם לא סבר כן, וז"ל "וראיתי בתשובה להרמב"ם ז"ל שאסור לרקם בטלית של ציצית פסוקי של תורה והטעין גניזה אם רקמן. ואינו נראה כן מטעמא דכתבין שלא נכתבו להגות בהם. וגט חליצה יוכיח, ורבותינו ז"ל היו כותבין פסוקים באגרותיהם כדאיתא בפ"ק דגיטין (ו): ולא היו אוסרין אלא היכא דכתבי בלי שרטוט." הרי התשב"ץ חולק על הרמב"ם.

אלא אנו קי"ל כהרמב"ם, וכן פסק מרן בי"ד ס"רפג. ד. "אסור לרקם פסוקים בטלית." ופירש הט"ז שם בס"ק ג. "מהטעם דלעיל שאסור לכתוב פסוק אחד, ועוד לפי שהטלית אע"פ שיש בו ציצית הם תשמישי מצוה ולא קדושת הגוף, וע"כ יכול לבא בטלית מצויצת לבית הכסא ולבית הטבילה ולהשתמש בו לכסות בו את הערוה, ואיך יביא כתבי הקדש במקום הטינופת ולזלזל ע"כ לשון הרמב"ם בתשובה, מביאה ב"י. ע"ש. הרי שיש שני טעמים לאסור, אחד הוא "לא יכתוב מגילה בפני עצמה..." כמ"ש מרן שם סע' ב. וטעם שני הוא מפני זלזול כתבי הקודש.

ולפי זה יש לעיין איך פירש הרמב"ם הראיות שהתשב"ץ הנ"ל הביא כנגדו. מצינו כתוב לגבי גט חליצה ביבמות קו: "מר זוטרא משרטט וכתוב לכולא פרשה, מתקיף לה מר בר אידי והא לא ניתן ליכתב, והלכתא כוותיה דמר זוטרא." ופירש"י שם, "והא לא נתנו ליכתב. פרשה בפני עצמה במסכת גיטין בפרק הניזקין (דף ס.) דקתני אין כותבין מגילה לתינוק

להתלמד בה. והלכתא כמר זוטרא. דכותבין דלא דמי לכותב מגילה לתינוק להתלמד בה, דהתם אדעתה דפרשתא כתיב ליה דתיהוי כמגילה קטנה וקים לך (שם) תורה חתומה ניתנה, אבל האי ספירת דברים הוא ולא בקדושתיה הוא, הלכך הלכתא כמר זוטרא דבמקום מצוה שרי. ע"ש.

ונראה שכוונת רש"י לומר, שכל מה שכתוב בגט חליצה הוא בדרך ספירת המעשה איך היבום בא לפני הב"ד ומה עשתה האשה וכו'. ולכן כתוב בנוסח גט חליצה, (רמב"ם הל' יבום וחליצה פ"ד הל' ל.) "...ואף להאי פלוני אקרינוהו ליה לא חפצתי לקחתה, ואטלע לה רגליה דימינא ושרת סיניה מעל רגליה ורקת באנפוהי, רוקא דאיתחזי לנא מפומה על ארעא. ותוב אקרינוהו לפלונית דא ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל. ואנחנא דיניי וכל דהוו יתבין קדמנא ענינן בתריה חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל תלת זימנין." ע"ש. הרי יש כאן ספירת דברים איך האשה אמרה ליבום "ככה יעשה לאיש...". ולכן כיון שעיקר כוונת כתיבת גט חליצה הוא אינו להביא את הפסוק, אלא רק כדי לבאר מה שהאשה אמרה ליבום, ממילא שאין בכתיבה זו קדושה. כן נראה כוונת רש"י, והכי י"ל לדעת הרמב"ם. ולכן י"ל שכתובת הפסוק בטלית, היא אינה בכלל "ספירת דברים" שאחד אומר לחבירו, אלא כל כוונת הכתיבה היא רק להביא הפסוק משום שהוא פסוק בתורה דמייירי במצוות ציצית. ואף שאין כוונת הפסוק כדי ללמוד ממנו ואין זה בכלל "להגות בו", עדיין יש בו קדושה כיון שאין כתיבת הפסוק בכלל מה שאחד אומר לחבירו, וממילא אין כאן "ספירת דברים". ולכן שייך לחוש לבזיון והטלית צריכה גניזה.

(ב) וגם הביא התשב"ץ הנ"ל ראייה כנגד הרמב"ם, והיא משום "רבותינו ז"ל היו כותבין פסוקים באגרותיהם כדאיתא בפ"ק דגיטין (ו:): ולא היו אוסרין אלא היכא דכתבי בלי שרטוט." והטעם שמותר לכתוב פסוקים באגרות שלום הוא כמ"ש התוספות שם ד"ה א"ר יצחק, "ואומר ר"ת וכן פי' ריב"א בשם רבינו אליהו, דדוקא שמתכוין לכתוב הפסוק לדרשה כי הכא, אבל כשאדם שולח איגרת לחבירו מותר שיכתוב לשון המקרא כדי לכתוב לשון צח בלא שירטוט." (וכן הוא בתוס' מנחות לב: ד"ה הא, ע"ש. ובעוד מקומות.) ויש להבין מהו הפירוש של "כדי לכתוב בלשון צח".

ויש לפרש זה ע"י דוגמא. ראובן רוצה לכתוב אגרת לשמעון, וראובן רוצה לכתוב דברי ברכה לשמעון. אלא הוא אינו יודע לכתוב דברי ברכה בלשון צחה ונאה, ולכן הוא רוצה לשמש בדברי ברכה ממקום אחר שהם יפים צחים ונאים. ויש לפני ראובן דברי ברכה שהוא ראה בפזמון, כגון דמצינו ב"אמת אתה חתננו", שכתוב שם "יהי זרעך בישראל, וחכמתך כגבריאאל, וטובתך לכל שואל, וסימן טוב לכלנו". וגם לפני ראובן הפסוקים בתהלים קכח. "יגיע כפך כי תאכל אשך וטוב לך. אשתך כגפן פוריה ברכתי ביתך, בניך כשתילי זיתים סביב לשלחנך." וראובן בוחר במ"ש בפזמון כיון שהוא חושב לעצמו שלשון זו היא יותר

צחה ונאה. הרי שלראובן אין מעלה או מוריד, אם הפסוק מפזמון או מתנ"ך, שהוא אינו מקפיד על קדושת פסוקי התנ"ך, אלא כל כוונתו לכתוב מילים שהוא חושב שהן יותר יפות וצחות. ולכן ה"ה י"ל הכי אם ראובן בוחר לכתוב הפסוקים מתהלים הנ"ל, אין זה משום שהוא רוצה לכתוב מילים מהתנ"ך דוקא, אלא רק שהוא חושב לעצמו שלשון הפסוקים היא יותר יפה וצחה, ממה שיש בפזמון הנ"ל. ולכן הוא לא בוחר בפסוקי התנ"ך מפני שהם חשובים כיון שהם מהתנ"ך, אלא הוא רק בוחר בהם כיון שהוא אוהב את הלשון יותר מהלשון של פזמון, ואה"נ אם הוא ימצא לשון יותר יפה בדברי חול, הוא יבחר בדברי חול. ולכן כשראובן כתוב איזה פסוק רק משום שהוא אוהב את הלשון הצחה, אז י"ל שאין קדושה בפסוק זה והוא א"צ גניזה, משא"כ אם כוונתו לכתוב את הפסוק משום שהוא דוקא מהתנ"ך, אז פסוק זה, אף שהוא באגרת שלום עדיין צריך גניזה. ועוד י"ל, שאף אם ראובן בוחר בפסוק בתנ"ך משום שהוא מהתנ"ך דוקא וגם משום שהוא לשון צחה, עדיין י"ל שפסוק זה צריך גניזה כיון שעכ"פ הוא רוצה דוקא פסוק שהוא מהתנ"ך. ולכן י"ל שלא שווים כל הפסוקים שנכתבים באגרת שלום, והכל תלוי בכוונת הכותב.

ולפי זה י"ל שהפסוק שנרקם בטלית, זה לא משום דבעינן לשון צחה, אלא הוא דוקא משום שהוא מהתנ"ך. ולכן ממילא שאין לבזות פסוק זה, והוא צריך גניזה.

ג) ולפי זה יש להסביר מ"ש כת"ר בשם הרמב"ן בגיטין ו: שכתב לפרש דעת ר"ת, וז"ל "... אבל במקום שכותב אגרות הרשות ומדבר בלשון נקיה ונקיט לישנא דקרא אין צריך שרטוט שאין זה קדוש שלא נתכוון לפסוק אלא ללשון צח...". וי"ל שזה כשכוונת הכותב רק לכתוב לשון צחה, ומה שלשון זו באה מהתנ"ך אינו מעלה או מוריד.

וגם י"ל שכשכתבו התוספות בגיטין שם, "ואומר ר"ת וכן פי" ריב"א בשם רבינו אליהו, דדוקא שמתכוין לכתוב הפסוק לדרשה כי הכא, אבל כשאדם שולח איגרת לחבירו מותר שיכתוב לשון המקרא כדי לכתוב לשון צח בלא שירטוט." וי"ל שאף כשאין הפסוק לדרשה, ואף כשכוונתו ללשון צחה, מ"מ אם הוא כיון לבחור פסוק דוקא מהתנ"ך עדיין יש קדושה בפסוק זה והוא צריך גניזה. אולם לגבי דין שרטוט, י"ל שכל פסוק שאינו לדרוש ממנו, הוא א"צ שרטוט, אף שעדיין יש בו קדושה. וזה מה שכבר כתבתי במכתב הראשון "אולם קדושת הכתיבה אינה תלויה בצחות הלשון כלל, שהרי עדיין האיש כיון לכתוב פסוק מן התורה, ואסור למחוקו", דהיינו אף שהוא כיון ללשון צחה, מ"מ כיון שהוא עדיין בוחר בפסוק זה כיון שהוא מן התורה, עדיין יש בו קדושה.

ולפי זה יש לחזור לדין 'לוגו', או פסוקים שנכתבים בהזמניות לחתונה וכדומה. י"ל שכוונת כתיבה זו, היא לבחור פסוק מהתנ"ך דוקא, ואף אם אין כוונת הכתיבה לדרוש, ואף אם לשון

הפסוק היא לשון צחה, מ"מ כיון שהכותב בוחר מפסוק זה דוקא משום שהוא מהתנ"ך, ממילא שעדיין יש קדושה בכתיבה זו והפסוק צריך גניזה.

וכל זה לפי דעת הרמב"ם בדין פסוק שנרקם בטלית, ודלא כדעת התשב"ץ הנ"ל.

ד) ולפי זה שפיר כתב כת"ר הכללים בזה. "א. יש הכותב פסוק ומכוין לשם לימוד לדורשו שבזה ודאי יש בו קדושה. ב. ויש הכותב פסוק ואינו מכוין לדורשו כרגע, אלא מכוין לסימן טוב וכד', אך מכוין שזהו פסוק מן התורה ויודע שהוא קדוש, ורוצה לכתוב דוקא פסוק מן התורה השייך למעשה אשר הוא עושה, וזה כגון הכותב פסוקים מפרשת 'ויאמר' על טלית ככתשוכת הרמב"ם, ששם זהו מענין המצוה, אע"פ שאין מתכוון שילמדו וידרשו את הפס' הכתובים על הטלית. ג. ויש הכותב פסוקים ועיקר מטרתו הינה הפתגם או הצחות שיש בזה, והפסוק רק משמש אותו למטרה זו. ואם לא היה פסוק היה מוצא איזה פתגם אחר, רק אידיי דחביבה עליו התורה או ששגורה בלשונו, משתמש בלשון התורה.

בשני האופנים הראשונים מוסכם לרוה"פ שיש בזה קדושה ויהיה טעון גניזה. מטעם שמכוין לכתוב פסוק קדוש מן התורה לענינים של תורה ומצוה. ולכן גם אם נאמר ששירטוט לא יהיה צריך לדעת התוס' באופן השני כאשר אינו לדרשה, על כל פנים קדושה מיהא יש בזה. אך באופן השלישי שכוונתו למליצה או צחות, בזה כתבו הפוסקים שלא יהיה בזה קדושה." ע"כ דברי כת"ר. ונראה שזה כמו שפירשתי לעיל.

...

כתבתי במכתב הראשון, "כתוב בשבת קטו: "ת"ר הברכות והקמיעין אע"פ שיש בהן אותיות של שם ומעניינות הרבה שבתורה אין מצילין אותן מפני הדליקה אלא נשרפים במקומן, [הן ואזכרותיהן] מכאן אמרו כותבי ברכות כשורפי תורה." ופירש"י שם, "ומעניינות הרבה. מפרשיות שהיו כותבין בקמיעין פסוקים ללחש כגון כל המחלה וכגון לא תירא מפחד לילה." הרי אלו אינם כדי לדרוש מהם, ועדיין מי ששורף אותם נחשב כמי ששורף את התורה'.

ועל זה כתב כת"ר, "יש לי עוד לשאול לגבי הראיה שהביא כבוד תורתו שליט"א מהגמ' לגבי קמיעין (שבת קטו:), הנה הרי ישנה סוגיא נוספת: "איבעיא להו קמיעין יש בהן משום קדושה או דילמא אין בהן משום קדושה. למאי הלכתא? אילימא לאצולינהו מפי הדליקה, ת"ש הברכות והקמיעין אע"פ שיש בהן אותיות [של שם] ומעניינות הרבה שבתורה, אין מצילין אותן מפני הדליקה ונשרפין במקומן. אלא לענין גניזה. ת"ש היה כתוב על ידות הכלים ועל כרעי המטה, יגוד ויגנזנו..." (שבת סא:). מגמרא זו הוכיח הגר"נ רבינוביץ שליט"א (תחומין ל) שפסוקים אינם צריכים גניזה, שהרי הראיה שהביאו להצריך בקמיעין גניזה, הוא מפני שם ה' ולא מפני הפסוקים, ואם כן אין לנו מקור שפסוקים בלי שם ה' צריכים גניזה.

אמנם, ביחס להוכחה מכך שכתוב אותיות של שם, כתב התשב"ץ (ח"א סי' ב), שאין הכוונה שכתב שם ה' ממש, אלא שכתב שלושה יודי"ן וכד'. וכן כתב האגרו"מ (יו"ד ח"ב סי' קלה): "...ועוד נראה לע"ד שאף אם ידפיסו נוסח ברכת המזון ושאר ברכות בלא השמות נמי אסור, מהא דשבת דף קטו דתניא מכאן אמרו כשורפי תורה, ומשמע סתם אף שכתבו בלא השמות ממש אלא בסימנים על השמות נמי הוא כשורפי תורה, משום דנוסח הברכות הוא ג"כ תורה ככל תורה שבעל פה..." והוכיח עוד והביא שכן פי' הר"ן בחד פירושא. וגם התשב"ץ הרחיב בזה. וכן הוכיח בשו"ת עין יצחק (סי' ו אות ב).

אך הריטב"א (בדף סא): דחה דעה זו מפני שהגמרא פושטת את ספקה האם יש לגנוז קמיעין, מהא דשם ה' טעון גניזה, ואם בברכות וקמיעין אין שם ה', הרי שאין זה פושט את הספק. ולכא' יש כאן סתירת הגמרות, דלפי מהלך הסוגיא והראשונים בדף קטו שהשוו דין ברכות וקמיעין לשאר כתבי הקודש האמורים שם, ובעי גניזה ביום חול אע"פ שאין מצילין אותם מן השריפה, והיינו אפי' אין בהם שם ה' לדעת הרבה מפרשים. ולפי המפורש בדף סא אינם צריכים גניזה אלא אם כן יש בהם שם.

לכא' אפשר לומר שהסוגיא בדף סא, דיברה בעיקר לגבי קמיעין, שכן כך נאמר בשאלה: 'קמיעין יש בהן קדושה' ולא הוזכרו ברכות. ולכן גם בתשובה ענו מצד שיש שם ה' בקמיעין, ולא דנו מצד הפסוקים, כי הפסוקים בקמיעין לא דיים שלא ניתנו ליכתב אלא שגם אין לומדים בהם, שהרי בשו"ע (שלד, יד) כתב: "הקמיעין שיש בהם פסוקים, אין מצילים אותם מפני הדליקה; ויש אומרים שמצילים". כלומר אפילו בזמננו שתורה ניתנה להיכתב, על קמיעין לא ברור שניתנו להיכתב. כמ"ש הט"ז שם - "הקמיעין. - טעם דיעה הראשונה דבקמיעין אין שייך בהם טעם דעת לעשות לה' כו' דאין בזה תורה ללמוד או להתפלל ע"כ אסור לכתוב אותם וי"א ס"ל כיון דאתיהב רשות למכתב ברכות יש נמי רשות לכתוב קמיעין".

ודרך זו היא על פי דברי התשב"ץ (שם) במה שתמה על הרמב"ם מדוע הצריך גניזה לפסוקים בטלית, והרי לא ניתנו כדי להגות בהם. ולפי דבריו מיושב שפיר שהרי גם בקמיעין לא ניתנו כדי להגות בהם. וז"ל: "...אבל במה שלא נכתב כדי להגות בו מותר בכל ענין אפי' היכא דליכא עת לעשות. וראיתי בתשו' להרמב"ם ז"ל שאסור לרקם בטלית של ציצית פסוקי של תורה והטעין גניזה אם רקמן. ואינו נראה כן מטעמא / מטעמא / דכתבינן שלא נכתבו להגות בהם וגט חליצה יוכיח ורבותי ז"ל היו כותבין פסוקים באגרותיהם כדאיתא בפ"ק דגיטין (ו' ע"ב) ולא היו אוסרין אלא היכא דכתבי בלי שרטוט. אלא דההיא דמגלת סוטה שאם אמרה איני שותה דנגזות יסייע לזה וזו צריכה עיון ושמא מגלת סוטה משום דנכתבה להגות בה טעונה גניזה שאחר שנכתבה המגילה היה קורא אל האשה וכיון שנכתבה כדי להגות בה ולא ניתנה לקרות בה דאין כותבין מגלה להתלמד בה מש"ה טעונה גניזה אבל מה שלא נכתב

כדי להגות בו אין טעון גניזה... (ובמנח"י (ח"א סי' יז-ח) נראה שלא סמך עליו למעשה, אך הצי"א (חט"ז סי' לא. ח"ג סי' א סוף אות טו) הביאו ונראה שסמך עליו).

[ובזה גם תתישב קו' הריטב"א שהקשה דאם אין כתוב שם ה' ממש לא היה לתרצן בגמ' בדף סא לפשוט את השאלה האם צריך גניזה, מהא דהיה כתוב שם ה' על ידות הכלים. ולפי הנ"ל מבואר, משום דעיקר הראיה של התשב"ץ והאגרו"מ היא מה'ברכות' שהוזכרו בדף קטו ולא מקמיעין. ולכן גם אם בדף סא מדובר על שם ה' ממש, אין זה קשה לשיטתם, דברכות אין שם ה', ובדף סא לא דנו מצד זה אלא מצד קמיעין].

עוד אפשר לומר לכא' עפ"י דברי התשב"ץ שהעלה אפשרות לומר שרק פסוקים שיש בהם פ"ה אותיות יהיה דינם ככתבי הקודש. וא"כ שמא אפשר לומר שהגמרא בדף סא, דיברה על קמיעין שאין בהם פ"ה אותיות, ואפ"ה יהיו חייבים בגניזה, משום שכתוב בהם שם. (ובעיקר ד' התשב"ץ לגבי פ"ה אותיות דן בעין יצחק ס"ה אות י ושם נוטה לומר שאפילו בפחות מפ"ה אותיות טעון גניזה, ורק לענין הצלה מן הדליקה אמרו שצריך פ"ה אותיות).

עוד אפשר לומר לכא' על פי דברי ה'שפת אמת' (שבת סא) בביאורו איזה שם ה' היה כתוב על ידות הכלים, וז"ל: "איבעיא להו קמיעין יש בהן משום קדושה כו' נראה הפי' הגם שכתוב בהם שמות ג"כ מ"מ כיון שלא נכתבו לשם קדושת השם י"ל דאין בהן קדושה, וכמ"ש הב"י בבדה"ב ביו"ד (סי' רע"ו) בשם הרשב"ץ דאין איסור במחיקתו ג"כ ע"ש...". ולפי"ז יתכן לומר שהגמרא שם באה רק לברר האם שם ה' הנכתב בצורה כזו יהיה טעון גניזה, וזאת פשטו מידות הכלים. אך אין ראייה שפסוקים בלי שם ה' אינם צריכים גניזה.

[לפי השפת אמת הנ"ל גם אפשר ליישב קו' הריטב"א מדף סא, ולומר ששם על ידות הכלים שלא נכתב לשם קדושת ה', הוא שווה לאותיות של שם, וכמ"ש הפת"ש (סי' רע"ו ס"ק י"א) בשם החו"י דאם כתב ג - ט בכתב אשורית אפשר דאסור למוחקו מפני הכוונה בעת כתיבתו עס תמונה הקדושה עיין שם, וסיים על זה הפת"ש דיש להחמיר וכמו שכתב הבני יונה דאותן שמות שכותבין בסידורין ב' יודין או וכו' לסימן ששייך שם השם לא ימחקם אלא לצורך גדול וזה מכיבוד השם ויראתו"]. ע"כ דברי כת"ר.

ולענ"ד אין סתירה מסוגיא בשבת קטו: לסוגיא בשבת סא: שכתוב בדף סא: "איבעיא להו קמיעין יש בהן משום קדושה או דילמא אין בהן משום קדושה, למאי הילכתא אילימא לאצולינהו מפני הדליקה, ת"ש הברכות והקמיעין אע"פ שיש בהן אותיות [של שם] ומענינות הרבה שבתורה אין מצילין אותן מפני הדליקה ונשרפים במקומן, אלא לענין גניזה, ת"ש היה כתוב על ידות הכלים ועל כרעי המטה יגוד ויגנזנו". ופירש"י שם "מענינות. מפרשיות הרבה שכותבין בהן את מקראות של רפואה". ויש לשאול אם יש אזכרות ב"מענינות הרבה שבתורה", אז אין צורך להביא קטע זה אלא רק יש לומר "אותיות של שם", אלא צ"ל

שה"מענינות הרבה שבתורה" מיירי באופן שאף כשאין אזכרות בתוכם. ולכן י"ל שהברייתא דברה ב"אין צריך לומר", דהיינו "ת"ש הברכות והקמיעין אע"פ שיש בהן אותיות [של שם] "ואין צריך לומר" ומענינות הרבה שבתורה, אין מצילין אותן מפני הדליקה ונשרפים במקומן", דהיינו שאם אין להציל מהדליקה כשיש אזכרות, אצ"ל שאין להציל כשיש רק עניני של תורה שאין בהם אזכרות.

ולפי זה יש להבין הראיה של ידות הכלים לגבי גניזה, שהרי הראיה היא רק לגבי כשיש אזכרה כתוב על יד הכלי, ולא בפסוק שאין בו אזכרה. ולכן איך הביאה הגמרא ראיה מידות הכלים. אלא צ"ל שהוא פשוט לגמ' שאין חילוק בין פסוקי התורה שיש בהם אזכרה או לא, ולכן אם מציינו שצריך גניזה באזכרה בידות הכלים, ה"ה שצריך גניזה בפסוקי התורה בידות הכלים שאין בהם האזכרה, שכולם שווים.

וכן יש לפרש במאירי שם ד"ה קמיעין, וז"ל "קמיעין אלו אעפ"י שיש בהם צד קדושה כמו שביארנו אין מצילין אותן בשבת מפני הדליקה... ואפילו היו בהם שמות ופרשיות של תורה, וכן הדין במיני התפלות והברכות אעפ"י שהועתקו שם הרבה פרשיות של תורה אין דינן ככתבי קדש לחלל שבת עליהן בהצלת דליקה, ומ"מ אסור לנהוג בהם מנהג חול ולהשליכם, אלא אם ראה שהם בלים יגנזם אפילו היה כתוב לו שם על ידות הכלים...". משמע שפרשיות של תורה, הן אף כשאין אזכרות באותן פרשיות. וכן במיני תפלות אין בכלם אזכרות, אלא כמה פעמים יש בהם רק כינויים, אלא כיון שיש בהם איזו פרשה, אף שאין באותה פרשה אזכרה, עדיין צריך לגנוז אותה.

ולכן לפי זה לא ראיתי סתירה בין הסוגיא בדף סא: לסוגיא בדף קטו:, כן נראה לענ"ד.

ואסיים בכבוד רב

מחבר הספר אורחותיך למדני